

דברים פרשת ואתחנן פרק ד

1

- (א) ועמה ישראל שמע אל הקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות למען תחיו ובאתם וירשיתם את הארץ אשר יקח אלהי אבותיכם נתן לכם:
- (ב) לא תספו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו לשמר את מצות יקח אלהיכם אשר אנכי מצוה אתכם:
- (ג) עיניכם הראות את אשר עשה יקח בבעל פעור כי כל האיש אשר הלה אסרה בעל פעור השמידו יקח אלהיה מקרבך:
- (ד) ואתם הדבקים ביקח אלהיכם חיים כלכם היום:
- (ה) ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני יקח אלהי לעשות כן בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה:
- (ו) ושמרתם ועשיתם כי הוא חקמתכם ובינתכם לעיני העמים אשר ישמעו את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה:
- (ז) כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו פיקח אלהינו בכל קראנו אליו:
- (ח) ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום:
- (ט) רק השמר לה ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך פל ימי סיף והודעתם לבניך ולבני בניך:
- (י) יום אשר עמדת לפני יקח אלהיה בחרב באמר יקח אלי הקהל לי את העם ואשמעם את דברי אשר ילמדו לי ראה אתי כל הימים אשר הם חיים על האדמה ואת בניכם ילמדו:
- (יא) ותקרבון ותעמדון תחת החר והחר בער באש עד לב השמים חשה ענו וערפל:
- (יב) ונדבר יקח אליכם מתוך האש קול דברים אתם שמעים ותמונה אינכם ראים זולתי קול:
- (יג) ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויקתבם על שני לחות אבנים:
- (יד) ואתי צוה יקח בעת ההוא ללמד אתכם חקים ומשפטים לעשותכם אתם בארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:
- (טו) ונשמרתם מאד לנפשיתכם כי לא ראייתם כל תמונה ביום דבר יקח אליכם בחרב מתוך האש:
- (טז) פן תשחתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל סמל תבנית זכר או נקבה:
- (יז) תבנית כל בהמה אשר בארץ תבנית כל צפור כנף אשר תעוף בשמים:
- (יח) תבנית כל רמש באדמה תבנית כל דגה אשר במים מתחת לארץ:
- (יט) ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים פל צבא השמים ונדחת והשתחית להם ועבדתם אשר חלק יקח אלהיה אתם לכל העמים תחת כל השמים:
- (כ) ואתם לקח יקח ויוצא אתכם מפור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה ביום הזה:
- (כא) ויקח התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי את הירדן ולבלתי בא אל הארץ הטובה אשר יקח אלהיה נתן לה נחלה:
- (כב) כי אנכי מת בארץ הזאת אינני עבר את הירדן ואתם עברים וירשיתם את הארץ הטובה הזאת:
- (כג) השמרו לכם פן תשכחו את ברית יקח אלהיכם אשר פרת עמכם ועשיתם לכם פסל תמונת פל אשר צוה יקח אלהיה:
- (כד) כי יקח אלהיה אש אכלה הוא אל קנא פ:
- (כה) כי תוליד בנים ובני בנים ונולדתם בארץ והשחתם ועשיתם פסל תמונת פל ועשיתם הרע בעיני יקח אלהיה להכעיסו:
- (כו) העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה לא מאריך ימים עליה כי השמד תשמדו:
- (כז) והפיץ יקח אתכם בעמים ונשאתם ממי מספר בגוים אשר ינהג יקח אתכם שמה:
- (כח) ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראו ולא ישמעו ולא יאכלו ולא יריחו:
- (כט) ויקשיתם משם את יקח אלהיה ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ויבך נפשך:
- (ל) בצר לה ומצואה פל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד יקח אלהיה ושמעת בקלו:
- (לא) כי אל רחום יקח אלהיה לא ירפה ולא ישחית ולא ישכח את ברית אבותיה אשר נשבע להם:
- (לב) כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה בדבר הגדול הזה או הנשמע כמה:
- (לג) השמע עם קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי:
- (לד) או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באתת ובמפותים ובמלקמה ובניד חזקה ובנרוע גטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם יקח אלהיכם במצרים לעיניך:
- (לה) אתה הראת לדעת כי יקח הוא האלהים אין עוד מלבדו:
- (לו) מן השמים השמימה את קלו ליפרך ועל הארץ הראה את אשו הגדולה ודבריו שמעת מתוך האש:
- (לז) ומסת כי אהב את אבותיה ויבחר בנרעו אחריו ויוצאה בפניו בכחו הגדל ממצרים:
- (לח) להוריש גוים גדלים ועצמים ממה מפנייה להביאה לתת לה את ארצם נחלה ביום הזה:
- (לט) ונדעת היום והשבת אל לבבך כי יקח הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד:
- (מ) ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוה היום אשר ייטב לה ולבניך אחריה ולמען תאריה ימים על האדמה אשר יקח אלהיה

דברים פרשת ראה פרק יג

- (א) את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אתו תשמרו לעשות לא תסוף עליו ולא תגרע ממנו: פ
- (ב) כי יקום בקרבך נביא או חלם חלום ונמן אליה אות או מופת:
- (ג) וקא האות והמופת אשר דבר אליה לאמר גלכה אסרי אלהים אשר לא ידעם ונעבדו:
- (ד) לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא כי מנסה יקנך אלהיכם אתכם לדעת הישכם אהבים את יקנך אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם:
- (ה) אסרי יקנך אלהיכם תלכו ואתו תיראו ואת מצותיו תשמרו ובקלו תשמעו ואתו תעבדו וכו' תדבקו:
- (ו) והנביא ההוא או חלם החלום ההוא יומת כי דבר סרה על יקנך אלהיכם המוציא אתכם מארץ מצרים והפדה מבית עבדים להדיחם מן הדבר אשר צוה יקנך אלהיה ללקח בה ובערם הרע מקרבך:
- (ז) כי יסיתך אחיה בן אמה או בנה או בתה או אשת חיקה או רעה אשר בנפשה בסתר לאמר גלכה ונעבדה אלהים אסרים אשר לא ידעם אמה ונאבתי:
- (ח) מאלתי העמים אשר סביבתיכם הקרבים אליה או הרחוקים ממך מקצה הארץ ועד קצה הארץ:
- (ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינה עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו:
- (י) כי הרג מהרגו ידה תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה:
- (יא) וסקלתו באבנים ונתן כי בקש להדיחם מעל יקנך אלהיה המוציא אתם מארץ מצרים מבית עבדים:
- (יב) וכל ישראל ישמעו ויראו ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה בקרבך: ס
- (יג) כי תשמע באסת עריה אשר יקנך אלהיה נתן לה לשבת שם לאמר:
- (יד) יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישבי עירם לאמר גלכה ונעבדה אלהים אסרים אשר לא ידעם:
- (טו) ודרשם וסרפם ושאלם היטב והנה אמת נכון הדבר נעשמה התועבה הזאת בקרבך:
- (טז) הנה מכה את ישבי העיר ההוא לפי סרב הסרם אמה ואת כל אשר בה ואת בהמטה לפי סרב:
- (יז) ואת כל שללה תקבץ אל תודה רחבה ושרפם באש את העיר ואת כל שללה כליל ליקנך אלהיה והימה תל עולם לא תבנה עוד:
- (יח) ולא ידבק בידך מאומה מן הסרם למען ישוב יקנך מחרון אפו ונתן לה רממים ורסמה והרבה באשר נשבע לאבתי:
- (יט) כי תשמע בקול יקנך אלהיה לשמר את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום לעשות הישר בעיני יקנך אלהיה: ס

רש"י דברים פרשת ואתחנן פרק ד

(ב) לא תספו - כגון חמש פרשיות בתפילין חמשת מינין בלולב וחמש ציציות, וכן ולא תגרעו:
(ג) ושמרתם - זוט משנה:

ועשיתם - כמשמעו:

כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו' - בזאת תחשבו חכמים; ונבונים לעיני העמים:

(ח) חקים ומשפטים צדיקים - הגונים ומקובלים:

(ט) רק השמר לך וגו' פן תשכח את הדברים - אז כשלא תשכחו אותם ותעשום על אמתתם תחשבו חכמים ונבונים ואם תעוותו אותם מתוך שכחה תחשבו שוטים:

(י) יום אשר עמדת - מוסב על מקרא שלמעלה ממנו אשר ראו עיניך, יום אשר עמדת בחורב אשר ראיתם את הקולות ואת הלפידים:
ילמדון - ילפון לעצמם:

ילמדון - יאלפון לאחרים:

(יד) ואתי צוה ה' בעת ההוא ללמד אתכם - תורה שבעל פה:

(טז) סמל - צורה:

(יט) ופן תשא עיניך - להסתכל בדבר ולתת לב לשוב לטעות אחריהם:

אשר חלק וגו' לכל העמים - להאיר להם. דבר אחר לאלוהות. לא מנען מלטעות אחריהם, אלא החליקם בדברי הבליהם לטרדם מן העולם. וכן הוא אומר (תהלים לו ג) כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנוא:

(כ) מכור - הוא כלי שמזקקים בו את הזהב:

(כא) התאנף - נתמלא רוגז:

על דבריכם - על אודותיכם על עסקיכם:

(כב) כי אנכי מת וגו' אינני עובר - מאחר שמת מהיכן יעבור, אלא אף עצמותי אינם עוברין:

(כג) תמונת כל - תמונת כל דבר:

אשר צוך ה' - אשר צוך עליו שלא לעשות:

(כד) אל קנא - מקנא לנקום אנפרנמנ"ט בלע"ז [חמה] מתחרה על רוגזו להפרע מעובדי עבודה זרה:

(כה) ונושנתם - רמז להם שיגלו ממנה לסוף שמונה מאות וחמשים ושתים שנה, כמנין ונושנתם. והוא הקדים והגלם לסוף שמונה מאות וחמשים והקדים שתי שנים לנושנתם, כדי שלא יתקיים בהם (פסוק כו) כי אבד תאבדון וזהו שנאמר (דניאל ט יד) וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו, צדקה עשה עמנו שמהר להביאה שתי שנים לפני זמנה:

(כו) העידותי בכם - הנני מזמינם להיות עדים שהתירתי בכם:

(כז) ועבדתם שם אלהים - כתרגמו. משאתם עובדים לעובדיהם כאלו אתם עובדים להם:

(לא) לא ירפך - מלהחזיק בך בידיו. ולשון לא ירפך לשון לא יפעיל הוא, לא יתן לך רפיון, לא יפריש אותך מאצלו. וכן אחזתיו ולא

ארפנו (שה"ש ג ד), שלא נקד ארפנו. כל לשון רפיון מוסב על לשון מפעיל ומתפעל, כמו (מלכים ב' ד כז) הרפה לה, תן לה רפיון

(דברים ט, יד) הרפה ממני, התרפה ממני:

(לב) לימים ראשונים - על ימים ראשונים:

ולמקצה השמים - וגם שאל לכל הברואים אשר מקצה אל קצה זהו פשוטו. ומדרשו מלמד על קומתו של אדם: שהיתה מן הארץ עד השמים והוא השיעור עצמו אשר מקצה אל קצה:

הנהיה כדבר הגדול הזה - ומהו הדבר הגדול, השמע עם וגו':

(לד) הנסה אלהים - הכי עשה נסים שום אלוה:

לבא לקחת לו גוי וגו' - כל ההל"ן הללו תמיהות הן לכך נקודות הן בחט"ף פת"ח הנהיה, הנשמע, הנסה, השמע:

במסות - על ידי נסיונות הודיעם גבורותיו, כגון (שמות ת, ה) התפאר עלי, אם אוכל לעשות כן, הרי זה נסיון:

באותות - בסימנין להאמין שהוא שלוחו של מקום, כגון (שמות ד ב) מה זה בידך:

ובמופתים - הם נפלאות שהביא עליהם מכות מופלאות:

ובמלחמה - בים, שנאמר (שם יד כה) כי ה' נלחם להם:

(לה) הראת - כתרגמו אתחזיתא. כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים כך קרע את

התחתונים. וראו שהוא יחידי, לכך נאמר אתה הראת לדעת:

(לז) ותחת כי אהב - וכל זה תחת אשר אהב:

ויוצאך בפניו - כאדם המנהיג בנו לפניו שנאמר (שמות יד ט) ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' וילך מאחריהם. דבר אחר ויוציאך בפניו

בפני אבותיו, כמו שנאמר (תהלים עח יב) נגד אבותם עשה פלא. ואל תתמה על שהזכירם בלשון יחיד, שהרי כתבם בלשון יחיד ויבחר

בזרעו אחרינו:

רש"י דברים פרשת ראה פרק יג

4

- (א) את כל הדבר - קלה כחמורה:
תשמרו לעשות - ליתן לא תעשה על עשה האמורים בפרשה. שכל השמר לשון לא תעשה הוא, אלא שאין לוקין על השמר של עשה לא תספ עליו - חמשה טוטפות בתפילין, חמשה מינין בלולב, ארבע ברכות בברכת כהנים.
- (ב) ונתן אליך אות - בשמים, כענין שנאמר בגדעון (שופטים ו, יז) ועשית לי אות, ואומר (שם ו, לט) יהי נא חורב אל הגזה וגו': או מופת - בארץ אף על פי כן לא תשמע לו. ואם תאמר מפני מה נתן לו הקב"ה ממשלה לעשות אות, כי מנסה ה' אלהיכם אתכם:
- (ה) ואת מצותיו תשמרו - תורת משה:
ובקולו תשמעו - בקול הנביאים:
ואתו תעבדו - במקדשו:
ובו תדבקו - הדבק בדרכיו. גמול חסדים, קבור מתים, בקר חולים, כמו שעשה הקב"ה.
- (ו) סרה - דבר המוסר מן העולם שלא היה ולא נברא ולא צויתיו לדבר כן, דישטולוד"א בלע"ז [הסרה]:
והפך מבית עבדים - אפילו אין לו עליך אלא שפדאך, די:
- (ז) כי יסיתך - אין הסתה אלא גרוי, שנאמר (שמאל א' כו יט) אם ה' הסיתך בי, אמיתר"א בלע"ז [יסית], שמשאיו לעשות כן:
אחיך - מאב:
או בן אמך - מאם:
- חיקך - השוכבת בחיקך ומחוקה בך אפיקייד"א בלע"ז [דבוקה], וכן (יתקאל מג, יד) ומחיק הארץ, מיסוד התקוע בארץ:
אשר כנפשוך - זה אביך. פירש לך הכתוב את החביבין לך, קל וחומר לאחרים:
בסתר - דבר הכתוב בהווה, שאין דברי מסית אלא בסתר. וכן שלמה הוא אומר (משלי ז, ט) בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה:
אשר לא ידעת אתה ואבותיך - דבר זה גנאי גדול הוא לך שאף האומות אין מניחין מה שמסרו להם אבותיהם, וזהו אומר לך עזוב מה שמסרו לך אבותיך.
- (ח) הקרובים אליך או הרחוקים - למה פרט קרובים ורחוקים, אלא כך אמר הכתוב, מטיבן של קרובים אתה למד טיבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקים:
מקצה הארץ - זו חמה ולבנה וצבא השמים שהן מהלכין מסוף העולם ועד סופו:
(ט) לא תאבה לו - לא תהא תאב לו. לפי שנאמר (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, את זה לא תאבה ולא תשמע אליו - בהתחננו על נפשו למחול לו, לפי שנאמר (שמות כג, ה) עזוב תעזוב עמו, לזה לא תעזוב ולא תחוס עיניך עליו - לפי שנאמר (ויקרא יט, טז) לא תעמוד על דם רעך, על זה לא תחוס:
ולא תחמול - לא תהפוך בזכותו:
ולא תכסה עליו - אם אתה יודע לו חובה אינך רשאי לשתוק:
- (י) כי הרג תהרגנו - [אם יצא מבית דין זכאי, החזירהו לחובה] יצא מבית דין חייב, אלס תחזירהו לזכות:
ידך תהיה בו בראשונה - מצוה ביד הניסת להמיתו. לא מת בידו, ימות ביד אחרים, שנאמר ויד כל העם וגו':
(יג) לשבת שם - פרט לירושלים שלא ניתנה לדירה:
כי תשמע וגו' לאמר - אומרים כן, יצאו וגו':
(יד) בני בליעל - בלי עול. שפרקו עולו של מקום:
אנשים - ולא נשים:
ישבי עירם - ולא יושבי עיר אחרת. מכאן אמרו אין נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה אנשים, ועד שיהיו מדיחיה מתוכה:
- (טו) ודרשת וחקרת ושאלת היטב - מכאן למדו שבק חקירות מרובי המקרא. כאן יש שלש דרישה וחקירה והיטב. ושאלת, אינו מן המנין, וממנו למדו בדיקות. ובמקום אחר הוא אומר (דברים יט, יח) ודרשו השופטים היטב. ועוד במקום אחר הוא אומר (שם יז, ד) ודרשת היטב. ולמדו היטב היטב לגזירה שוה, ליתנן האמור של זה בזה:
(טז) הכה תכה - אם אינך יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם, המיתם באחרת:
(יז) לה' אלהיך - לשמו ובשבילו:
(יח) למען ישוב ה' מתרון אפו - שכל זמן שעבודה זרה בעולם, חרון אף בעולם:

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לו עמוד ב

5

ותו לא מידי. גדלן בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול. אמר רבא: לא שנו אלא כמין בריה אחרת. אבל כבריינו - כשר. - פשיטא, כמין בריה אחרת (תנן) +מסורת הש"ס: [תניא+]! - לא צריכא, דעבידא דפי דפי.

איתמר, אתרוג שנקבוהו עכברים. אמר רב אין זה הדר. איני? והא רבי חנינא מטביל בה ונפיק בה! ולרבי חנינא קשיא מתניתין; בשלמא מתניתין לרבי חנינא לא קשיא, כאן - ביום טוב ראשון, כאן - ביום טוב שני. אלא לרב קשיא! - אמר לך רב שאני עכברים דמאיסי. איכא דאמרי אמר רב זה הדר, דהא רבי חנינא מטביל בה ונפיק בה. ולרבי חנינא קשיא מתניתין! לא קשיא: כאן - ביום טוב ראשון, כאן - ביום טוב שני.

אתרוג קטן וכו'. אמר רפרם בר פפא: כמחלוקת כאן כך מחלוקת באבנים מקורזלות. דתניא: בשבת שלש אבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הכסא, וכמה שיעורן? רבי מאיר אומר: כאגוז, רבי יהודה אומר: כביצה. ובגדול כדי שיאחז כו'. תניא, אמר רבי יוסי: מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו. אמר לו רבי יהודה: משם ראייה? אף הם אמרו לו: אין זה הדר.

משנה. אין אוגדין את הלולב אלא במינו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: אפילן בחוט במשיחה. אמר רבי מאיר: מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב. - אמרו לו: במינו היו אוגדין אותו מלמטה.

גמרא. אמר רבא: אפילו בסיב אפילו בעיקרא דדיקלא. ואמר רבא: מאי טעמא דרבי יהודה - קסבר: לולב צריך אגד, ואי מייתי מינא אחרינא הוה חמשה מיני. ואמר רבא: מנא אמינא לה דסיב ועיקרא דדיקלא מינא דלולבא הוא - דתניא: אבסוכות תשבו - סוכה של כל דבר, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר אין סוכה נוהגת אלא בארבעה מינים שבלולב. והדין נותן: ומה לולב שאין נוהג בלילות כבימים - אינו נוהג אלא בארבעת מינין, סוכה שנוהגת בלילות כבימים - אינו דין שלא תהא אלא בארבעת מינין? - אמרו לו: כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל - אינו דין,

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כח עמוד ב

אבל הכא - אזכרון תרועה כתיב, והאי מתעסק בעלמא הוא, קא משמע לן. אלמא קסבר רבא: מצות אין צריכות כוונה. איתבייה: היה קורא בתורה, והגיע זמן המקרא, אם כוון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא. מאי לאו - כוון לבו לצאת? לא, לקרות. - לקרות? הא קא קרי! - בקורא להגיה. תא שמע: היה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה, אם כוון לבו - יצא, ואם לאו - לא יצא. מאי לאו: אם כוון לבו - לצאת! - לא, לשמוע. - לשמוע? והא שמע! - סבור: חמור בעלמא הוא. איתבייה: נתפונן שומע ולא נתכוון משמיע, משמיע ולא נתכוון שומע - לא יצא, עד שיתכוון שומע ומשמיע. בשלמא נתכוון משמיע ולא נתכוון שומע - כסבור חמור בעלמא הוא, אלא נתכוון שומע ולא נתכוון משמיע היכי משכחת לה - לאו בתוקע לשיר? - דלמא דקא מבח נבוחי. אמר ליה אביי: אלא מעתה הישן בשמיני בסוכה ילקה! אמר לו: שאני אומר מצות אינו עובר עליהן אלא בזמנן. מתיב רב שמן בר אבא: מנין לכהן שעולה לדוכן, שלא יאמר: הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל - אוסיף ברכה אחת משלי, כגון בה' אלהי אבותכם יסף עליכם - תלמוד לומר גלא תספו על הדבר. והא הכא, כיון דברך ליה - עברה ליה זמניה, וקתני דעבר! - הכא במאי עסקינן - בדלא סיים. - והתניא: סיים! - סיים ברכה אחת. - והתניא: סיים כל ברכותיו! - שאני הכא, כיון דאלו מתרמי ליה צבורא אחרינא - הדר מברך, כוליה יומא זמניה הוא. ומנא תימרא? - דתנן: הנינתן במתנה אחת שנתערבו בנתנין מתנה אחת - ינתנו מתנה אחת, מתן ארבע במתן ארבע, ינתנו במתן ארבע, מתן ארבע במתן אחת, רבי אליעזר אומר: ינתנו במתן ארבע, רבי יהושע אומר: ינתנו במתן אחת. אמר לו רבי אליעזר: הרי הוא עובר על כל תגרע! אמר לו רבי יהושע הרי הוא עובר על כל תוסף. אמר לו רבי אליעזר: לא נאמר כל תוסף - אלא כשהוא בעצמו, אמר לו רבי יהושע לא נאמר כל תגרע אלא כשהוא בעצמו. ועוד אמר רבי יהושע כשלא נתת - עברת על כל תגרע, ולא עשית מעשה בידך. כשנתת - עברת על כל תוסף, ועשית מעשה בידך! והא הכא, כיון דיהיב ליה מתנה מבכור - עברה ליה לזמניה, וקתני דעבר משום כל תוסף, לאו משום דאמרינן: כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא הדר מזה מיניה, כוליה יומא זמניה. - [ממאי?] דלמא קסבר רבי יהושע מצות עובר עליהן אפילו שלא בזמנן. - אנן הכי קאמרינן: רב שמן בר אבא מאי טעמא שביק מתניתין ומותיב מברייתא - לותיב ממתניתין! מתניתין מאי טעמא לא מותיב - כיון דאילו מתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה, כוליה יומא זמניה הוא, ברייתא נמי, כיון דאי מתרמי צבורא אחרינא - הדר מברך, כוליה יומא זמניה! - ורב שמן בר אבא: התם - לא סגי דלא יהיב, הכא - אי בעי - מברך, אי בעי - לא מברך. רבא אומר: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור - בעי כוונה. - והא מתן דמים לרבי יהושע, דלעבור, ולא בעי כוונה! אלא אמר רבא: לצאת - לא בעי כוונה, לעבור, בזמנו - לא בעי כוונה, שלא בזמנו - בעי כוונה. אמר ליה רבי זירא לשמעיה:

אור שמח הלכות ממרים פרק ב

7

הלכה א

[א] בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות כו', ועמד אחריהם ב"ד אחר כו', הר"ז סותר כו', שנאמר אל השופט אשר כו':

מה נעמו דברי רבינו, דכן מוכרח, דאל"כ איך קי"ל (סנהדרין פ"ח ע"א) דאפילו הוא אומר מפי השמועה והן אומרים כך נראה לנו דנעשה זקן ממרא, הא כיון שהוא שמע מפי רבים שב"ד הקודם פסקו כך, א"כ לדידיה אין יכולים ב"ד לחלוק אם אינם גדולים בחכמה ובמנין, ואטו מי לא כשר להעיד שכך שמע, הלא כל מסכת עדות מלא מעדות יחידים שהכריעו מה שפסקו מקודם בעדותם, ועל כרחין מדסתמה הגמרא, ולא נקטה שיהיה הב"ד החולק עם הזקן ממרא גדולים בחכמה ובמנין מב"ד הקודם שפסקו כן שמעיד בשמם, מוכח דבדבר הנדרש ממדות יש יכולת ביד הקטן לחלוק על גדול הקודמו, ולכך א"ש מה שדנו אם פסח דוחה שבת (פסחים ס"ו ע"א), הגם דבכל הזמנים שכיחא פסח בשבת, רק ששכחו השמועה, וסברו דזה נלמד ממדות שנתנה התורה לידרש, וכמו דדן הלל מתחלה, ולהם היו תשובות הרבה, וא"כ יכולים הן לחלוק על הקדמונים, עד שאמר להן הלל מפי השמועה משמיעה ואבטליון (ועיין ירושלמי שם), וכן אמר ריב"ז בסוטה (כ"ט) [כ"ז] (ע"ב) עתיד דור אחר לטהר שלישי שאין לו מקרא מן התורה כו', מדין קל"ח יש לו, וכונתו אף דור קטן מדור של ריב"ז, דכיון דהוא נלמד מהמדות תו יכולת בידן לחלוק. ונתגלה לנו מה דכילל לנו רבינו בכ"מ על דברים הנלמדים מ"ג מדות לקרותם בשם דברי סופרים מהטעם הנ"ל, שב"ד אחר קטן יכול לחלוק על הקדמונים, ומהטעם שהוא נעשה זקן ממרא, דאף דמהימנין ליה דשמע כך מפי רבים, מ"מ יכולת ביד הב"ד של עכשיו לחלוק מטעם הנראה בעיניהם, והוא מוכרח לפסוק כמותם, וללמד לעשות כפי סברתם, והבן:

הלכה ב

[ב] בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה כו', ופשט הדבר בכל ישראל, אפילו בטל הטעם אין יכולין האחרונים לבטל עד שיהיו גדולים מהן בחכמה ובמנין:

הראב"ד השיג מהא דריב"ז נמנה להתיר על פירות הסמוכים לירושלים לפדותן (ר"ה ל"א ע"ב) אף עפ"י שהיה קטן מהב"ד הקודמים, ואחרי בקשת הסליחה אמינא דלק"מ, דכאן מלבד דבטל הטעם בטל גם הדין, הגע בעצמך, אם היו הפירות נאכלין בקדושת כרם רבעי בירושלים אז היה עיטור שוקי ירושלים, אבל כיון שפדאן, הלא יכול לפדות על שוה פרוטה ולהוציאן מירושלים, ולאכול הרחק מעיר, ודוקא בבנינו, שאם הכניסן לירושלים אז קלטן מחיצות, ואינן נפדין כלל, וא"כ תו הן נאכלין בירושלים, אבל בזמן שאין מקדש דירקבו, ורבינו פסק פ"ב ממעשר שני ונ"ר דמוציאין הפירות בטבלן, ופודין מה שמפרישין, ואם יתקנו דיכניסו הפירות הסמוכין לירושלים, הלא ע"כ מוכרח לפדותן, וא"כ הפירות חולין, ועל חולין מעולם לא היה התקנה, ומפני זה היה תנאי לכשיבנה בהמ"ק כו', ולא כשתבנה ציון, דעיקרו תלוי במקדש, וכמו דאמרינן בזבחים (דף ס' ע"ב) דאיתקוש מעשר לבכור, ובזמן שאין מזבח מעשר אינו נאכל, ולומר, דקשה לת"ק (מע"ש פ"ה מ"ב) דאמר משרבו הפירות בטלו שיהא נפדה סמוך לחומה, ע"ז מנא ליה דהמבטל היה ריב"ז, וכן באמת לא מקשה רק ממה שבטלה אחר חורבן, דכן אמר ברה"ש, וזה תימא כמש"פ. ור' יוסי בעצמו איהו סובר דמעשר איתקוש לבכור, במכות ל"ט (ע"א) עי"ש דקאמר משום ר' ישמעאל, ודוק. וכן מצאנו בדברים שנהגו איסור [בלא תקנת ב"ד] אם החמירו על עצמן אינו רשאי לנהוג היתר בפניהן, ואם היה מחמת טעות בהוראה רשאי ומצוה, עיין פסחים פרק מקום שנהגו (פסחים נ"א ע"א) ובתוס' (ד"ה אי אתה) שם, כן הכא, אם דנו מחמת המדות, א"כ זה הטעה בשכל לפי דעת החולקים עליהם שמחמת שטעו דנין כן, ולא נמנע השגה מכל האדם יהיה מי שיהיה, לכן ב"ד קטן יכול לבטל, אבל כשתקנו או גזרו, שאין זה טעות, אינו רשאי להתיר עד שיהיה גדול בחכמה ובמנין, ודוק:

ובמה שפרשתי נראה לפרש התוספתא פ"ה (ה"י) דמע"ש, מעשה בר"א שהיה לו כרם במזרח לוד בצד כפר טבי, ולא רצה לפדותו, אמרו תלמידיו, רבי משגזרו שיהא זה נפדה סמוך לחומה אתה צריך לפדותו עמד ר"א, ובצרו ופדאו, דבגמרא דילן הגירסא דר"א רצה להפקירו, וכבר הרגשתי, דכיון דקי"ל מע"ש ממון גבוה דאינו יכול ליתן במתנה ה"ה דאינו יכול להפקירו עיין קדושין נ"ד (ע"ב), ותוצאתי דר' אליעזר דשמותי הוא סבר כבית שמאי (פאה פ"ז מ"ו) דיש לו פרט ויש לו עוללות כו' וא"כ דסבר כב"ש דאמרי כרם רבעי אין לו חומש כו', משום דלא מקשינן כרם רבעי למע"ש, ה"ה לדידיה לא איתקוש כרם רבעי דבעי באכילתו מזבח, א"כ מצי להיאכל בירושלים, רק לדידהו גזור דלא נאכל בירושלים גזירה אטו מע"ש, וצריך לפדותו סמוך לירושלים, וא"ש מה דנקיט גזרו שיהא זה נפדה סמוך לחומה, ומיושב מה דלא נקטה רבינו, ועיין צ"ח (ביצה ה' ע"ב) שנדחק בזה, ודוק:

הלכה ג

[ג] אבל דברים שראו ב"ד לגזור כו':

נ"ב בפתחה לפירוש המשנה ביאר טעמו, ומבואר שם בד"ה והחלק החמישי כדברי הכסף משנה:

הלכה ט

[ט] ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה הרי זה מוסיף כו':

בהשגות אפילו קבעוהו לדורות ועשאוהו כשל תורה וסמכוהו למקרא, כדאשכחן בכמה דוכתי מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. השגתו עצומה, דהא חזינא כמה פעמים דתנאי דת"כ דרשי מקראי, והגמרא שקיל וטרי, ומסיק מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא [לדוגמא יבמות כ"ד (ע"א) גבי חלוצה] ויש מקומות אשר נשאר מחלוקת בין האמוראים אי מקרא יליף או אסמכתא בעלמא, נמצא התנאים בעלי

הדרשות עברו אבל תוסיף, כיון דלא פירשו דמדרבנן הוי, וזה תמיה עצומה, אמנם נראה לי דרבינו לטעמיה אזיל, דדבר הנלמד מ"ג מדות מדרכי הדרשות מיקרי אצלו דברי סופרים, אף כי הוי לכל דבר מן התורה, וסוקלין ושורפין, וכמו קדושי כסף לדידיה, כמו שביאר רבינו בתשובה שם (פאר הדור סימן קמ"ד), ולכן ב"ד הקטן יכול לבטל, בהראותו כי ב"ד הגדול טעו בדרכי ולימודי הדרשות מ"ג מדות, כמו שבארתי לעיל, וכן בטריפות הקיל בספק, לבד מספק דרוסה, לפי שאינו מפורש בתורה לפי שיטת רבינו, וכן אינו חייב על טומאת מקדש וקדשיו כרת וקרבתן רק על טומאות שהנזיר מגלח, לפי שהם מפורשים בתורה, וכמו דדריש ר' נתן בפ"ק דתוספתא דשבועות (ה"ד) מה אלו שהן מפורשין בתורה יע"ש, ובכמה מקומות בירושלמי מצאנו לפי שאינן מחזור למלקות, בפסחים פ"ב (ה"א) גבי נהנה מאיסורי הנאה, ובנזיר וכי מחזור הוא למלקות, וכן נמצא בירושלמי (ברכות פ"ב ה"ג) כל מילא דלא מחזור סמכין לה מן אתרין סגיאין, ולכן לכל דבר שאינו מפורש בתורה קורא לו רבינו דברי סופרים, וכבר האריכו לדבר בשיטתו הקדמונים והאחרונים, ולדעת קצת דבר שאינו מפורש בתורה לא מחינן בידיהו אם הן שוגגין, ואין בזה רק איסור לבד בלא עונש, כמו הני דאכלי כו' בערב יוה"כ עד חשיכה (שבת קמ"ח ע"ב), [ולדעתי שם טעם אחר, שמא כשימנעו מלאכול בתוספות יוכרחו אח"כ לאכול ביוה"כ, דהוי כרת] ולכן אמרו בפ"ה דקדושין (ע"ז ע"א) איזהו חללה שעיקרה מד'ת ואין צריכין לפרש מד"ס, [ויתכן דהכוונה דבחללה כזו מחזירין לחובה, דהוי טעות בדבר שצדוקין מודין] ורק היכי שהחכמים אומרים שזה גוף מגופי התורה אז נחשב מדברי תורה, כאשר ביאר בספר המצות.

וכיון שכן נראה לנו דדוקא אם יאמרו ב"ד שזה הדבר למד מעיקרי לימודי התורה והוא גוף מגופי ד"ת אז עוברים בבל תוסיף, אבל אם דורשים זה מ"ג מדות, כיון שיכולת ביד הבא אחריהם אף אם הוא קטן לחלוק לומר שטעו, אין זה מוסיף, רק מה שיאמרו שמפי השמועה למדו שזה גוף מגופי תורה, וכמו אם יאמרו שבשר העוף נכלל באמרו גדי, והוא גוף דבר תורה כמו בשר בחלב העז שאינו אמו, אז הוי מוסיף על דברי תורה, אבל כל הגדרש מדרכי הדרשות, כיון שאינו מוסכם, שאף שזה הב"ד דן עפ"ז, כיון שב"ד אחר יכול לבטל בראיות ובהוכחות, דוגמא מה שאמרו לענין שיעורין בפרק יוה"כ (יומא פ' ע"א), תו לא עברי בבל תוסיף, כן נ"ל עומק כוונת רבינו ודוק;